

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP.

AZ EGYHÁZ ÉS ISKOLA KÖRÉBŐL.

SZERKESZTŐSÉG,

hova a lap szellemi részét illető
minden küldemény intézendő:
Füvészkert-utca 1079.

Megjelen hetenként egyszer, szombaton, egy íven.

Előfizetési ár egész évre 5 frt. félévre 2 frt. 50 kr. Hirdetések
díja: 100 szóig 1 frt; 200 szóig 2 frt; a másodszori hirdetésnél
100 szóig 80 kr; harmadiknál 70 kr.
Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.

KIADÓ HIVATAL,

hova a lap anyagi dolgaira vonatkozó
minden küldemény intézendő:
Főiskola, háznagyi hivatal.

Tartalom. Esmék az egyház és vallásos élet köréből. Szücs István. — Megújulás. Kiss Ferencz. — Tárca. A csillagokhoz. Szabolcska Mihály. — A vallásbölcsezet főbb problémái és a biblia. Erdős József. — Közügyeink. Utóhangok az esztári lelkészválasztáshoz. Dávidházy János. — Quacrens kérdésére. Kovács Lajos. — Irodalom. — Különfélék. — Hirdetés.

Esmék az egyház és vallásos élet köréből.

V.

A debreczeni ref. kollégium régibb épületének déli homlokzatán unciális betűkkel e sorok olvashatók: „A magyarországi helvetiai vallástételt tartó ekklesiák és jóltevők adakozásából épült MDCCCIII—MDCCCXVI.“

És hogy azt ne higgye valaki, mintha ezen felirat valamely u. n. vaskalapos lelkész vagy tanár ötletéből történt volna, tudtára adom az újabb nemzedéknek, hogy e felirat a jelen század elején tiszántúli ref. egyházkerületi főgondnok, az érdemekben gazdag Péchy Imrének indítványára a tiszántúli egyházkerületi gyűlés közakaratóból határozottatott el.

Igenis. Építettett a kollégium a jelzett vallásfelekezet által oly célból, hogy abban különösen a vallásfelekezetbeliek oktatására koronként előálló lelkipásztorok és iskolatanítók képeztesse, de épült azért is, hogy bár a hit-taniakon kívül más tudományos pályára készülők állami iskolákban is nyerhetnek oktatást, de ha ezen kollégiumot kívánják látogatni, ők a tudományon kívül — ha ugyan vallásfelekezetünkhöz tartoznak — ilyenmű oktatást és érzületet is nyerjenek.

A debreczeni ref. kollégium mindig szemefénye volt a magyarországi reformátusoknak, mit az is bizonyít, hogy a régibb időkben, valahányszor theologiai, különösbbe pedig dogmatikai új tanár beállításának szüksége forgott fenn, az ő megválasztatása a tiszántúli egyházkerület által

csak a többi három egyházkerület előzetes meghallgatása után történt. Igy pl. biztos tudomásom szerint 1821-ik évben boldog emlékű Aranyi István dogmatikai tanár is ily módon választott meg.

Midőn én az 1840-ik év november 8-án a debreczeni kollégiumba mint jogtanár beállítatván, a hivatali esküt lettem, elevenen emlékezem, hogy az esküformában benne voltak e szavak: „a helvetiai vallástétel szerinti evangéliumi tudományt tiszteletben tartandom s hallgatóimat vallás tekintetében azon elvek szerint vezérlendem“.

Huzamosb ideig távollét után legújabb időben jelen voltam az egyházkerületi közgyűlésen, midőn a hivatalába beiktatott új tanár előtt az esküforma felolvastatott s úgy érttettem meg, hogy az esküformában a „helvetiai vallástétel“ kihagyásával a „protestáns“ szó fordul elő.

Mély tisztelettel hajlok meg az egyházi felsőségnek ezen változtatást előidéző akarata előtt, azonban engedessék meg nekem kifejezése azon aggályomnak, hogy a tanári esküformában a „protestáns“ szónak használata feloldozván a tanárt azon kötelezettség alól, hogy ő a helvetiai vallástétel szerinti evangéliumi tudományt tartsa szem előtt, nem-e ad teljes szabadságot a tanárnak arra, hogy ő, ha lelkiismerete ráviszi, a debreczeni azon kollégiumban, mely a helvetiai vallástételt tartó ekklesiák és jóltevők adakozásából készült, a vallástudományt (ha e szót: „protestáns“ szűkebb értelemben veszi) az ágostai hitvallás szerint, vagy (ha a „protestáns“ szót széles értelemben veszi) bármiféle, magát protestánsnak nevezni szerető vallástörődék eszméi szerint tanítsa.

Nagy szerencse, hogy ily aggasztó eset eddig soha elő nem fordult, de az aggály azért mégis mindig fenmarad aggálynak. Pedig azt csak még sem lehetne megengedni, hogy a felekezet véres veritékén épült tudományos

intézetben felekezettelens tudomány magvai hintessenek az ártatlan növendékek gyenge szíveikbe.

Szűcs István.

Megújhdás.

— Gondolatok egyházirodalmunk felől. —

(Folytatás.)

A protestantismus alapelvéből indulva ki, első sorban magyar bibliára volt égető szükség s bár e téren a katolikusok nyolcz évvel részben (Pál levelei s a négy evangéliom) megelőzték is őseinket, de nem sokkal azután Sylvester, Székely I., Heltai, Mélius, Félegyházi T. által utólértek s Károli által felül is múltak, mely 6 fordítótól a biblia, illetve annak egyes részei a XVI-ik században 15 külön nyomtatványban jelentek meg.

E század feladata lévén az új hitmozgalom főbb elveivel s tartalmával megismertetni a közönséget, nagyon természetes, hogy reformátoraink részint e hittartalom előadására (dogmatikai művek), részint ezeknek a más nézetűek elleni megvédésére (apologetika) s ezzel kapcsolatban ugyanezek megostromlására (polemika) helyezték a fősúlyt; így leginkább művelték a dogmatikát s főként a dogmatica-polemikát, határozottan dogmatikai célból megkezdték az exegesist is s predikációirodalmuk sem volt egyéb, mint részben a systematica, — részben az apologetico-polemica dogmatikának egyházi beszéd-alakban való feldolgozása, mely műveket azért e században legalább a rendszeres hittani termékek közé is lehet számítani.*)

A dogmatikusok sorát megkezdi Ozorai Imre már 1535-ben, rajta kívül e téren működtek Gálszécsi, Székely, Heltai, Baticzi, Huszár Gál, Mélius, Czeglédi Gy., Hellopoeus, Bornemisza, Félegyházi, Beythe, Pathai I., Sidérius stb. 36 dogmatikai s 12 polemikus művel. Exegetikai alapon álló predikációkat főleg Mélius (5), Bornemisza (9), Beythe (4), Károli P. (3), Kulcsár Gy. (3) stb. adtak ki összesen 28 darabban. Mint énekeszerzők serénykedtek Gálszécsi, Székely, Huszár Gál, Mélius, Bornemisza, Ujfalvi, Gönczi 15 darab énekeskönyvvel. Gyakorlati vallásos irányú mű megjelent 21 darab. Így e században kinyomatott 112 kötet mű s 15 bibliafordítás, összesen 127 darab magyar nyelvű, többnyire eredeti elmetermék, mely számhoz leginkább járultak Mélius (14), Bornemisza (12), Beythe (7), Károli P. (5), Székely I. (3 mű 5 kiad.), Hellopaeus (4 mű 6 kiad.) stb. Mind e művek kiadhatására pedig főként a buzgó főurak segítségével 28 nyomdát állítottak fel s hoztak működésbe.

Látnivaló ez egyszerű adatokból, hogy egyházi irodalmunk az első században igen szépen indult meg s mondhatni, szóhoz sem engedte jutni a katolikusokat, kik közül a század

*) Tekintettel azon esetleges ellenvetésre, hogy az irodalomnak akkor nálunk két nyelve lévén, természetesen aránylag több munka jelenhetett meg, mert a latin nyelvű műveknek a haza határain túl menő közönsége volt, — csak a magyar nyelvű nyomtatványokat vettem fel összeállításaim alapjául, melyekre vonatkozólag Bod P., Sándor I. s Szabó K. könyvészeti művein kívül főként az egyházi lapjainkban elszórt adatokat használtam. Ez összeállításokra vonatkozólag a teljességet nem igénylem, csak annyit mondhatok el, hogy a rendelkezésemre álló adatokat lelkiismeretesen felhasználtam.

vége felé csak Telegdi Miklós (6), Monoszlai András (4) és Pécsi Lukács (4) működtek irodalmilag.

Felderült erre a XVII-ik század, a nagy hitviták százada, mely úgy terjedelemben, mint tartalomban egyiránt kimagasló kora egyházirodalmunknak. A katolikusokkal, majd az unitáriusokkal, szombatosokkal, a testvérfelkezetek közt, sőt magában a ref. egyházban is a puritánokkal megindult s folyt a harc oly nagy apparátussal, hévvel és kíméletlenséggel, a mint azt csak a legerősebb meggyőződés s az élet-halál feletti nagy kérdés folytathatta. Ennek következtében e század irodalmi képe oly mozgalmas, mint irodalmunk egy koráé sem s oly annyira egyházi jellegű, hogy a tudományos irodalmat legnagyobb részben a hittudományi termékek képviselték. Az e korban leginkább művelt egyéb tudományágakat is az egyházi férfiak tarták kezökben, a költészet is jobbra vallásos szellemben műveltetett s a politika is nagyban bevonatott a hitvitákba.

E nagy harc kiindulási pontjával a Magyar István „Az országokban való sok romlásoknak okairól“ (1602.) írt támadó műve szolgált, mely harcba szólította Pázmányt, ki elődeinek összes mulasztásait egy maga pótolta s 20 vitázó művével elkeseredett védelemre s újabb támadásra kényszerítette a protestáns egyház legjobb erőit. Részükről főleg Alvinczi, Magyar, Kecskeméti C. János, Pécsváradi, Gyarmathi M., Zvonarics és Nagy-Ari Benedek vettek tényleges részt a vitában. A támadás cél- és központja Pázmány s az ő irodalmi működése volt ugyan, de rajta kívül is voltak még, kiknek személye körül új vita alakult. Így harcoltak Keresztúri Pál contra Hajnal Mátyás, Tolnai D. J. contra Váczi András, Komáromi Csipkés contra Bársony Gy. és Pázmány, Czeglédi contra Gorup Ferencz; Melotai Nyilas, Czeglédi, Komáromi Csipkés, Szatmár-Németi M. s főként Pósházi és Matkó contra Sámbar és Kis Imre.

Az előző századnak az unitáriusokkal folytatott küzdelme sem lankadt, mert Melotai Nyilas, Szalóczi, Szatmár-Németi s főként Geleji lelkesülten védtek a szentháromság tanát s ostromolták az ellennézetűeket; sajnos jelenség mindenestre, hogy itt sem állapodtak meg, hanem ezen kívül, — ha szűk mederben is, — bevezették a vita folyamát a testvérfelkezetek közé is, midőn Zvonarics és Lethenyi István az inkább irenikus színezetű Samarjai és Péczeli Imre közeledésére éles polemikával feleltek. Teljessé teszi e századi hitviták képét a puritánok által támasztott mozgalom, melyben Komáromi Csipkés s főleg Geleji küzdöttek Medgyesi, Miskolczy G., Telki-bányai és Tolnai ellen. Mind ez összes vitákra vonatkozólag protestáns részről megjelent 90 mű.

A rendszeres theologia szorosán tudományos módon e korban sem tárgyaltott ugyan bővebben, de azért részint fordításokban, részint exegesissal vegyített dogmatikai részleges művekben 29 irodalmi termék mutatja a hittannal való foglalkozást, melyekhez hozzászámítva az e században megjelent 46 confessiót és katechismust, a dogmatikát 75 művel látjuk képviselve, vagy, — ha úgy tetszik, — helyettesítve.

Leggazdagabb termelés mutatkozik a gyakorlati theologia mezején, hol predikációkat s gyakorlati írásmagyarázati kísérleteket tartalmazó mű 166, — az élet vallásos szükségleteire tartozó munka (általános elmélkedések, imakönyvek, egyes tételek gyakorlati haszonra való fejtegetései) 172, — énekeskönyv (Gönczi 11, Ujfalvi 5, Graduál 1, Szenczi M. A. 23 s más gyűjtemények) 61; összesen 399 darab jelent meg.

A bibliafordítás terén újabb jelenség Szenczi Molnár javításán s a Komáromi Csipkés teljes fordításán kívül nincs. Protestáns részről teljes biblia, ide számítva a Komáromiét is (mely tulajdonképp 1719-ben jelent ugyan meg, de címlapján 1685. évszámot visel), megjelent 7*), újtestamentom 3; összesen 10 darab és 2 bibliai történet.

Igy az egész században magyar nyelven megjelent 576 munka, — beleértve a kiadásokat is, — mely számhoz leginkább járultak (Medgyesi Pál (26 mű 38 kiad.), Szatmár-Németi Mihály (8 mű 19 kiad.), Czeglédi I. (14), Alvinczi (12), Kecskeméti C. J. (12), Komáromi Csipkés, Köleséri S. (10—10), Pósházi, Mikolai Hegedűs (8—8), Laskai, Madarász M., Melotai, Molnár A. (7—7), Páriz F., Margitai P., Keresztúri P. (6—6), Bártai B. Gy., Matkó, Mihálykó (5—5), Técsi (1 mű 6 kiad.) stb.

Láthatjuk tehát, hogy egyházunknak irodalmi működése e században nem hogy hanyatlott volna, sőt fokozódott s ha még az itt felsoroltakhoz hozzá adjuk azon szintén tekintélyes összeget képező latin nyelvű művet, mely ugyancsak e században jelent meg, erősen kell óhajtánunk, hogy egyházunk arra hívatott fiai vajha oly buzgósággal, készültséggel s áldozatkészséggel karolják fel e ma oly elárvahodott szent ügyet, mint azt a nagy ősök utódaitól várni méltán lehet.

De lépünk közelebb egy századdal s ha szinte itt a könyvészeti adatokról le kell is már mondanunk, mert 1711-től kezdve az egy Sándor Istvánon kívül, — ki részben hiányos, részben megbízhatatlan, — bibliográfiánk maig sincs; mindazáltal nagyjából képesek vagyunk e század egyházi irodalmi képét is vázolni.

Attól eltekintve, hogy a hitviták kora mintegy bezárult a századdal, első, a mi örvendetes tüneményként mindjárt szemünkbe ötlük, egy eddig csaknem parlagon hagyott mező: a hazai egyháztörténetírás megkezdése s szorgalmas művelése, úgy hogy, valamint az előző századot a nagy hitviták, úgy a XVIII-ikat az egyháztörténeti anyaggyűjtés s részben feldolgozás korszakának kiválóbb értelemben nevezhetjük.

E művek legnagyobb része azonban latin nyelven kéziratban hevert s csakis századunk érdeme, hogy azok egy részét immár átadta s részben ma is szolgáltatja a nyilvánosságának, de az akkor megjelent kevesebb számú művek is hatalmas emlékei szerzőik tudományosságának s ügybuzgalmának. Ember Pál, Bod Péter és Sinai működéséhez csak terjedelemben hasonlít, talán Fabó és Révész Imre kivételével, mai századunk sem tud felmutatni. S rajtuk kívül mennyi derék bajnok s mily hévvel működik a nemes téren: Okolicsányi, Krmann, Bahil, Schmal, Benkő, Klanitza, Ribini, Klein, Seivert, hogy egyebeket elhallgassak. Teljes joggal nevezi azért e kort Balogh Ferencz**, ki e századból 21 egyháztörténetíró s azoktól 40 megjelent művet ismertet, egyházi történetírásunk „leggazdagabb századának“.

Hanem ezzel aztán meg kell elégednünk. Minden egyéb téren határozott és nem kis mérvű súlyedés mutatkozik. A XVIII. század különben is az irodalmi hanyatlás szomorú és sivár korszaka, melyben az elnemzetietlenedés, a hazai nyelv

*) Balogh Ferencz (Révész Figyelmező 1870. 428 l.) a Komáromiét kívül csak öt teljes kiadást említ, mert a bártfai 1607-iki kiadást nem veszi fel. L. Sándor I. 16. l., Szabó Károly 186. lap.

**) A magyar protestáns egyháztörténet irodalma. Debreczen. 1879.

iránti érzéketlenség s minden nemesebb iránt való teljes fogékonyság-hiány sorvasztólag hatott az egyházi irodalomra is. Elhangzott a nagy polemikusok csatazaja, a súlyos fegyvereket por borítá s ez a nyomasztó csend bénítólag hatott az elmékre is.

Kiss Ferencz.

(Folyt. köv.)

T á r c z a.

A csillagokhoz.

Ragyogó csillagok,
Ott fent az égen,
Mosolygó arcotok'
Úgy el-elnézem.
S mire megfogamzik
Fényetek bennem:
Visszamosolyogni,
Láttok-e engem?

Mindegy-e tinektek,
Ki néz fel rátok?
Özvegy, ki most rebeg,
Bús imádságot;
Vagy tolvaj, a ki a
Ház falát ássa,
S nézése: kísértés,
Bűn: a fohásza?

Éltek-e ti ottan,
Kijárván éjjel,
Imádni az Istent,
Beszélő fénynyel
— Vagy nekem ég lámpa,
E lobogásban?
Hogy gondviselését,
Éjjel is lássam?

Mosolygó csillagok!
— Bármik lennétek, —
Töletek csak egyet,
Annyit hadd kérek,
Hogy éjjeim' így ha
Át-átmerengem:
Visszamosolyogni
Lássatok engem!!

Szabolcska Mihály.

A vallásbölcsezet főbb problémái és a biblia.

(Folytatás.)

b) A második megoldási kísérlet pszichológiai alapokon mozog, de nem kevésbé erőtelen és subjectiv. E hypothesisnek legfőbb képviselője az angol H u m e (Dávid, 1711—1776.). Szerinte az emberiség vallásának ősfomája polytheismus volt s ebből fejlődött a monotheismus, mely egy széles alapokon nyugovó pyramis csúcspontjához hasonlóan, a vallási fejlődés

végzéjét mutatja. Hogy ez így történhetett, igazolható az emberi értelem és felfogás természetéből, a mennyiben az emberi értelemmel és felfogással összeegyeztethetőbb az a feltevés, hogy a tökéletlenebb dolgok fejlődésszerűleg válnak tökéletesebbekké, míg végre a fejlődés végzéjét eléri, mintha például azt mondjuk, hogy a tökéletesebb faj el lesz tökéletlenné. Alkalmazva e nézetet a vallások eredetére, Hume azt tartja, hogy a föld őslakói is, a bennök felébredett képzelet ereje által indítva, kerestek jeleket és tárgyakat, melyek a phantasiaszülte felsőbb hatalmaknak és titkoknak kiábrázoló és személyesítői lehetnének. Így jött létre kezdetben a fetisizmus, aztán a sabbäismus és utóljára a monotheizmus. Először magokban a természeti dolgokban, majd a kosmogonikus erők és elemek hatásaiban tisztelték az istenséget, míg később már megszemélyesítették, kiábrázolták (ειδωλολατρεία), sőt emberi alakban képelték (anthropomorphismus), benépesítve az egész természetet istenségekkel. A holdban emberi alakokat, a felhőkben égi seregeket látott a képzelet, mely még az árnyékba is életet tudott lehelni. A félelem és képzelet szülte az istenségeket, melyek közül egy-egy néptörzs kiválasztott magának külön nemzeti védistenül egyet, a kit aztán kizárólagosan egyedüli Istennek ismert el s így jutott el a vallási tudat a monotheizmus eszméjére.

De ugyan melyik pogány nép az, mely az ő nemzeti Istenén kívül még más isteneket is nem tisztelt volna? Minden polytheistikus vallásban azt találjuk, hogy a főisten egyszersmind nagyobb számú istenek és a szellemek egész serege felett állónak képeltetik. És nincs egyetlen polytheistikus nép sem, mely önmagától, folytonos fejlődés útján jutott volna el a polytheizmusról a monotheizmusra. A polytheizmus lépcsőin egy nép sem jutott el a monotheizmus magaslatára. Sőt inkább úgy áll a dolog, hogy valamely polytheistikus nép kulturális, vagy általában bármily irányú fejlődésével lépést halad annak polytheizmusa is, és az előbbi idololatria mind nagyobb térre igyekszik kiterjeszkedni. Aztán meg az istenség létrehozó indokál pusztán a félelmet, ezt a lélekölő indulatot feltüntetni — valóban kiskorúak felfogásához mért érvelés. Ha állana ez a Hume-féle tétel: akkor teljesen igazuk volna azoknak, kik a vallást a kísértetekről való hiedelemmel egy kategóriába sorolva, mindkettőt, mint gyermekeknek való mesét eldobják. Így a vallás történelme, az emberi ámitásnak és rémes szorongatásoknak elbeszélése lenne és semmi más. Vagy talán az ótestamentomi kegyesek és próféták merő félelemből fordultak oly teljes bizodalommal a Jhvhoz? Bizonyára tudták ők, hogy az universum ura nem megemésztő tűz lángjában, sem nem pusztító orkán kísértetében közelg a hozzá sietőkhöz, hanem a szeretet áldó szende fuvallata jelöli útait. Az ellenséges természeti elemekkel szemben érzett félelem nem lehet igazi vallási gondolatoknak szülőoka.

Grotius, Hase és Hegel nézetei, hogy t. i. a monotheizmus a magasabb értelmi fejlődés nyilvánulása gyanánt tekintendő: szintén ellenkezik a történelemmel. Azokra a művelt népekre utalunk, melyek a kultura magas niveaujára eljutva is polytheisták maradtak, míg a héber nép, már létezése kezdetén monotheizmust vallott. Másutt kell keresnünk az okot, nem az értelmi érettség fokozataiban. Vagy talán Renannak sikerült megtalálnia az igazi monotheizmus ősforrását, midőn azt hirdeti, hogy a monotheizmusra az emberiségnek csak egy faja (race) bírt természet szerint ösztönnel, a többi nem. Ez phrasis. Ösztönük van igenis az állatoknak, melyek öntu-

datlanul cselekeszik, a mit cselekesznek; de az isteninek, a legfőbbnek megismerését ösztönből levezetni, s így a pusztá ösztönszerűséggel egy színvonalra helyezni, a mily merész, ép oly tarthatatlan hypothesis, mely nem hogy megoldaná, sőt bonyolultabbá teszi a feltett problémát.

Erdős József.

(Folyt. köv.)

Közügyeink.

Utóhangok az esztári lelkészválasztáshoz.

(Folytatás.)

A jelölő bizottság jegyzőkönyvének 5-ik sz. a. az esperesnek a Biber József ki nem jelölhetése mellett felhozott figyelemztetése után, Biber József kijelöltetése következőleg indokoltatik:

„A bizottság nt. elnökének eme figyelemztetésére egyhangúlag kimondja, hogy ha és a mennyiben a pályázók között netalán vannak olyanok, a kik 2 évi segédlelkészkedés után nem minden tantárgyból kitűnő osztályjegyű bizonyítványokkal pályáznak, az ilyeneket a pályázatból kész kizárni és ki is zárja, mert e tekintetben a szabály értelmezhető úgy, mint nt. elnök úr is értelmezi, hogy a ki mint 2 éves segédlelkész 2-od oszt. lelkészi állomásra pályázni akar, annak szín-kitűnő bizonyítványai legyenek. Hasonlóan kész kizárni a bizottság és ki is zárja a pályázatból azokat, ha t. i. ilyenek vannak a pályázók között, — a kik nem kitűnő, de elegendő bizonyítvánnyal pályáznak, holott még káplánságban 5 évet nem töltöttek, mert a szabály itt is világosan azt kívánja, hogy azoknak, kiknek kitűnő bizonyítványaik nincsenek, 5 évig kell káplánkodniok, hogy 2-od osztályú lelkészi állomásra pályázhassanak.

De mivel a szóban levő szabályzat teljességgel nem állapítja meg, sőt tájékoztatást sem nyújt arra nézve, hogy vajjon azok, a kik bizonyítványaik szerint, sem a minden tantárgyból mindkét vizsgán kitűnő osztályjegyet nyertek s így körözöttek közé, sem pedig az elegendő osztályjegyű bizonyítványokkal bírók s így 2-od oszt. lelkészi állomásra csak 5 évi káplánság után pályázhatók közé nem tartoznak, mert bizonyítványaik kitűnő és jeles osztályjegyűek, — a kik tehat, úgy szólván, a két rendbeliek között középen állanak — a kitűnőkre vonatkozó szabály alá tartoznak-e, általános osztályjegyük — miután bizonyítványaikban elegendő osztályjegy nincsen, különben is kitűnő levén, vagy pedig az elegendő bizonyítványokkal bírók 2-od oszt. egyházba való pályázhatóságát megállapító szabályok alá — a mi semmi igazsággal nem volna meg-egyeztethető: a bizottság a szabályzatnak e tekintetbeni hiányosságát — melyet már a főtiszt. egyházkerület is elismert (l. 1885-ik évi 211. hat.) — hangsúlyozva, nagy sajnálattal bár, de egész határozottsággal kijelenti, hogy nem járulhat nt. elnök úr felfogásához, sőt kijelölhetőnek tartja, esetleg ki is jelöli a pályázók közül mindazokat, a kiknek bizonyítványaik általános osztályzat szerint — nem levén bennük egyetlen kielégítő vagy elegendő osztályjegy sem — kitűnőknek vehetők és segédlelkészi szolgálatban már nem két évet, hanem három, vagy háromnál is többet, és pedig kifogástalan hűséggel és erkölcsi magaviselettel töltöttek.

Az ilyeneket pedig — ha még 5 éves káplánok nincsenek

is — kijelölhetőnek tartja annál fogva, mert jó lelkiismerettel nem tekintheti ezeket úgy, mint a szín-elegendő osztályjegyű bizonyítványokkal bírókat és mert az ilyenek kijelölésével fennálló szabályt, mivelhogy olyan nincs, különben sem sérthet meg; végül, mert azon véleményben van, hogy a törvényes vagy törvényerejű szabályt nem csak az tartja meg, a ki úgy cselekszik, a mint az előírja, hanem megtartja az is, a ki olyat cselekszik, a mit a törvény vagy szabály sem nyiltan, sem implicite meg nem tilt.

Hogy más alkalommal egy, tagjai többségében másokból álló bizottság nem úgy járt el, az e bizottság előtt irányadó nem lehet“.

A jelölő bizottság hat tagja nevében előadott emez okoskodásra nézve kötelességem megjegyezni, hogy bármily látszó helyességgel s igazsággal bírjon is az, a még érvényben levő jelölési szabályok megtekintése mellett eltompul annak minden éle, mert az első és 2-ik osztályú pályázathatásra vonatkozó szabályokban elegendő osztályjegyű bizonyítvány nem is említetik, hanem csak kitűnő és nem kitűnő. Az a vegyes bizonyítvány, melyet a bizottság 6 tagja itt a kitűnőkhöz számít, mint jó bizonyítvány szerepel már a 3-ik osztályú pályázathatás b) pontja alatt s itt már három fokozat van elősorolva, u. m. a megelőző osztályú pályázatra jogosultak bizonyítványai, továbbá a jó és végre elegendő bizonyítványok. A vegyes bizonyítvány értéke tehát az elegendő felett csak a 3-ik osztályú egyházba pályázásnál emeltetik ki, miben, az osztályok egybevetését s az egész szabályzat összefüggését tekintve, tagadhatatlanul nem logika. Tagadni bátorkodom tehát, hogy a vegyes osztályjegyű bizonyítványokat a 2-ik osztályú egyházba pályázásnál a létező szabályok szerint helyesen elbírálni ne lehessen.

De nem áll az sem, — mit a jelölő bizottság 6 tagja állít, — hogy azok, kiknek osztályjegyzékük közt elegendő nincs, ha kitűnő és jeles osztályjegyzéket vegyesen bírnak bizonyítványaikban, általános osztályjegyzékre nézve kitűnők. E tekintetben kétséget nem hagyó világossággal szól az 1887. évi májushó 9—13. napjain tartott egyházkerületi közgyűlés jegyzőkönyvének 82-ik száma, melyben az egyházkerületi tanügyi bizottság ajánlott módosításai elfogadásával a theologiai vizsgák szabályzata megállapítatik s annak 10-ik §-a szóról-szóról ezeket tartalmazza: „A szóbeli vizsga eredménye a vizsgálat befejezése után azonnal tárgyanként külön osztályjeggyel állapítatik meg és ezen osztályjegyek alapján általános osztályzatot is nyer a vizsgát tevő: jeles, jó vagy kielégítő eredménnyel. Általános osztályzattal jeles már az, ki minden tantárgyból jeles, vagy legfeljebb egy jó osztályzatot kapott; jó az, kinek minden tantárgyból jó osztályzata, vagy a kinek egy kielégítő s a többiből vagy jeles, vagy jó osztályzata van; kielégítő az, ki ezen kategóriák egyikébe sem esik“. És hogy e megállapítás szerint bírálandók a lelkész-képességi vizsgák eredményei is, kétségtelen ezen szabályzat II. 29. §-ából: „az osztályjegyek a képesítő vizsgálatokon is ugyanazok, mint az alapvizsgára nézve már megállapítottak“.

Ha már a lelkészjelölő bizottság 6 tagja az eddig érvényben álló szabályzat ellenére, mely általános osztályzatról nem emlékezik, — általános osztályzat szerint bírálja meg az általam pályázati jogosultságában kifogásolt Biber József bizonyítványait, úgy — ha csak önkényűleg nem akar eljárni — az egyházkerület határozatát kell követnie, melyet a fentebbiekben szó szerint idéztem. E szerint pedig Biber József 2 bizonyítványa kitűnőnek nem vehető, levén neki nem egy, hanem

két jelese. Mert hogy a most hívatott szabályzatban említett jeles, az eddigi kitűnővel egyenértékű, mondanom is felesleges.

És hogy a bizottság érveivel egyedül személy érdekében harezol, kitetszik abból, hogy bár azt mondja, „hogy kijelölhetőnek tartja, esetleg ki is jelöli mindazokat, a kiknek bizonyítványaik általános osztályzat szerint — nem levén bennök egyetlen kielégítő vagy elegendő osztályjegy sem — kitűnőknek vehetők és segédlelkészi szolgálatban már nem két évet, hanem hármat vagy háromnál is többet és pedig kifogástalan hűséggel és erkölcsi magaviselettel töltöttek“, — mégis a pályázók névsorában 8. sz. a. bejegyzett Révész Mihály, a ki kitűnő bizonyítványaiban egyetlen jelessel bír, külföldön is volt, 4 éves 2 kónapos káplán — kinek bizonyítványa tehát a most említett szabályzat szerint is kifogástalanul kitűnő — a szavazási jegyzék s a jelölő bizottsági jegyzőkönyv szerint egyetlen igen szavazatot sem kapott. De bizonyítja az is, hogy tizenhat pályázó levén, ok arra nem volt, hogy ily magyarázathoz folyamodjunk, midőn a létező szabályok szerint, azok betűi szoros megtartásával is történhetett volna nem kifogásolható jelölés, ott levén a pályázók közt, — hogy többet ne említsek, a kijelölt Biber Józseffel egyenlő ideig szolgáló, vele a vizsgát együtt tett s mindkét vizsga alkalmából a kitűnők közt körözött, a pályázók névsorában 12. sz. a. bejegyzett Kovács János.

Nem hagyhatom megemlítés nélkül a bizottság 6 tagjának fentebb elsorolt indokolása utolsó pontját, hogy t. i. az, „hogy más alkalommal egy, tagjai többségében másokból álló bizottság nem így járt el, az e bizottság előtt irányadó nem lehet“. Mert ez, bármily természetesnek tűnjék is fel a saját véleményhez ragaszkodás, annyiban figyelemre méltó, hogy én egyházmegyénk azon előnyös helyzetét, hogy soha sem lelkészjelölő bizottsága, sem a kebelében történt lelkészválasztás senki által megtámadva nem volt, azzal látom indokolva, hogy eddig a szabályok a legapróbbig kiterjedő pontossággal megtartottak s ez is egyik okom volt, melyre hivatkozással kértem a bizottság tagjait a szabályok mellett szigorú megmaradásra.

Megtörténvén csakugyan Biber József kijelölése, az ez ellen tett óvástételem s a bizottsági tagok erre vonatkozó nyilatkozata a következőkben adatik elő a jelölő bizottsági jegyzőkönyvben:

„Biber József atyafinak kijelölése után elnöklő esperes úr, hivatkozással az egyházkerületi (1883-ik évi) szabályokra, a melyek ő szerinte a Biber József kijelölését meg nem engedik — mint magát kifejezte — a Biber József kijelölése ellen már itt óvást tesz, óvását az egész lelkészválasztáson keresztül viszi, a választást, ha t. i. Biber J. választatik meg, meg nem erősíti, sőt, miután neki kötelessége a törvényt és szabályokat mind magának megtartani, mind másokkal megtartatni, hivatból fogja a választást a nt. egyházmegye és esetleg a főtiszteletű egyházkerület elbírálása alá bocsátani.

Ez óvástétel után a bizottság tagjai kéri nt. esperes elnök urat, hogy tekintettel arra, miszerint Biber József az első képességi vizsgán teljesen kitűnő, a 2-ik vizsgán a tantárgyak fele részében kitűnő, másik fele részében jeles osztályjegyű bizonyítványt nyert s így méltánytalanság, sőt igazságtalanság volna őt a szín-elegendő osztályjegyű bizonyítványokkal bírókkal egy színvonalon állónak nézni; tekintettel arra, hogy ő már nem két, hanem majd negyedfél éves (1885. jun. 18. óta) káplán, a kit az idő alatt az élet is, ez a nagy iskola, főnökének esperesileg megerősített bizonyítványa, volt tanárainak ítélete, ösmerőseinek öszhangzó tanúsko-

dása és a bizottság tagjai közül többnek tudomása szerint is, miután káplánsága előtt mint esküdtfelügyelő egy éven át a főiskolában köztanító is volt, a lelkészségre s épen a 2-od osztályú esztári lelkészségre is kitűnően képesített, tekintettel arra, hogy őt az *esztári ev. ref. gyülekezet minden rendű és rangú tagja óhajtja lelkészül*; tekintettel végül arra, hogy mint már előbb kimutattuk, az ő kijelölése fennálló szabályt, mivel olyan nincs, egyáltalán fogva nem sérthet s nem sért: *kijelentett órást, mint a melynek az egyházi törvényben és a törvényszerű szabályokban különben sincs alapja, a minthogy ilyen törvényt vagy szabályt nt. elnök úr maga sem jelölt meg*, visszavenni s a Biber József atyafi kijelölésébe s majd esetleg megválasztásába beleegyezni méltóztassék.

Elnök nt. Dávidházy János esperes úr, a bizottság e kérése után is megmarad óvástétele mellett, a mi felett a bizottság őszintén érzett sajnálatának ad kifejezést.

Az óvás visszavételére irányzott, most előadott indoklásra, nagyobb részét annak kellő értékében mutatván fel az eddig elmondottak, kötelességem még az igazság s történeti hűség érdekében elmondani a következőket. Az ügyiratok közt levő, f. évi jul. 28-án kelt levele kapcsában küldé be hozzám Biber József szolgálati bizonyítványát, kérvén annak megerősítését, „miután a megüresedett esztári lelkészi állomásra esetleg ő is pályázni szándékozik“. Én, tekintve, hogy ő más helyre is pályázhatik, megerősítém főnöke bizonyítványát olyképen, hogy az illetőt „mindazon egyházakba, — melyekbe pályázásra a most érvényben álló szabályzat által úgy eltöltött idejére, mint képességi bizonyítványaira tekintettel — minősítve van — ajánlom“. Azonban a megerősítés iránt engem magánlevélben szintén megkeresett főnökének bizalmasan megírtam, hogy a bizonyítvány megerősítésében azért nem szólhattam az esztári állomásra pályázásról s azért nem ajánlhattam őt az állomásra kijelölésre, mert a szabályok szerint ő nem jogosult s kijelöltetése épen egy előző eset alkalmából is nem remélhető. Erre másnap, július 30-án Biber J. beküldi pályázatát az esztári lelkészi állomásra, mint ez a pályázók névjegyzékében a 2-ik sorban történt bejegyzésből is látszik. Azonban aug. 1-én vett levelében már azt minden indoklás nélkül visszakéri. Aug. 3-án már ismét beküldi, azzal indokolván, hogy a mult alkalommal kérvényét nem a nt. és tek. lelkészjelölő bizottsághoz címezte. Nehogy e körülmény esetleg alaki hibául vétessék, azt helyes címzéssel újból beküldi. Én előttem ez eljárás azt engedi sejtetni, hogy ő maga is érezte pályázásának jogosulatlanságát s azért kérte azt bizonyítványával vissza, mert ha csakugyan az általa felhozott indokból történt volna az, ez iránt egy kérdés elég lett volna, különben sem a címzésben levén a lényeg, vagy legalább a kérvény kicserélése megfelelt volna céljának s ez esetben pályázatát kitörölni s ismét bevezetni a névsorba nem kellett volna.

Említi még a bizottság, hogy az én óvástételemnél a törvényben és a törvényerejű szabályokban nincs alapja. Erre nézve azon kívül, mit elől a törvényre s hivatalos eskümmre vonatkozólag mondtam, hivatkozom az egyházi törvény 204. §-ára, melyben előadotván a választáshoz a megegyezés megtagadásának alkalma, végül ez mondatik: „máskülönb az esperes az engedély megtagadásáért az egyházi közhatóság irányában mindenkor felelős“. Mindezt tudva, erre támaszkodva, legjobb meggyőződéseim, kötelességérzetem, törvényismeretem és tiszteletem számba vételével tevém meg óvástételemet s függesztém fel a választáshoz beleegyezésem kiadását.

A jelölő bizottság azon indoklására pedig Biber J. kijelölése mellett, hogy, őt az esztári gyülekezet óhajtja lelkészül, hivatkozom az egyházi törvény 192. §-ára, mely szerint „a lelkészjelölő bizottság minden az érdekelt egyháztól vagy egyházmegyétől eredő útasítás nélkül, sőt annak kizárásával végzi teendőjét“.

Dávidházy János,

debreczeni ev. reform. egyházmegyei esperes.
(Folyt. köv.)

Quaerens kérdésére.

Figyelemmel kísérem azt az élénk eszmecserét, mely e b. lap hasábjain a jelzett kérdésben váltatott; s várva-vártam, hogy abból a tekintélyes egyházból fog emelkedni hang, melyre tiszt. Nagy Lajos úr névszerint is hivatkozik, azon eljárás igazolására, a mely szerint — állítólag — ott a gondnoki és presbyteri székek, a szavazatok összeszámításával lettek betöltve. Vártam annyival inkább, mert a felső-bányai hasonló eljárás indoklása sok embert nem győzött meg, mint a többi válaszok is mutatják; s vártam főként, mert egy, sok részben helyes választ adó által, ez eljárás egyenesen törvénytelen, jogtalan, igazságtalan és józan észellenesnek van declarálva.

A kérdésből kifolyólag, — szerény nézetem szerint, — különbség teendő a rendes, állandó, pénztári és magtári gondnokságok és az olyanok között, melyek csak ad hoc vannak felállítva valamely ügyben, míg abban ezél éretnek. Ez utóbbi esetben a zs. t. 13. §-a szerint, ezeket a gondnokokat a presbyterium választja vagy nevezi ki; de ha rendes, állandó, az egyházközség administrationalis cassáját kezelő, vagy ily célra szolgáló magtári gondnokot kell választani: ez esetben a választás joga, az egyházközségi közgyűlésé.

A kérdés szerint X. egyházban, húzamosabb időre, újabb 3 évre, s a presbyterekkel egyszerre választandó, tehát az egyházközségi közgyűlés jogkörébe eső gondnokságokat kellett betölteni. A legvilágosabb eljárás lett volna, külön szavaztatni a gondnokokra is, a presbyterekre is, s a kik megnyerték a relatív többséget, azok nyilvánítottak volna gondnoknak, illetve presbyternek. De hát, „ez eljárás kisebb gyülekezetekben megjárja, de igen népes egyházakban, nem eléggé indokolt fárasztó munka lenne“.

Jól van tehát! X. egyházban egy pénztári és magtári gondnokra s több presbyterre, egy lapon adatnak be a szavazatok. Természetesen minden szavazati jegyen meg kell jelölve lenni, kit, minek akar a választó megválasztani; s a ki már pl. a pénztári gondnokságra a többihez képest legtöbb szavazatot nyert, az lesz pénztári gondnok; a ki a magtári gondnokságra, a többihez képest legtöbb szavazatot nyert, az lesz magtári gondnok; a kik pedig legtöbb szavazó-lapon voltak presbyterekül megjelölve, annyian, a mennyit választani kell, azok lesznek presbyterek.

Csekély véleményem szerint ez a legvilágosabb s a leg-törvényszerűbb eljárás.

Igy fogva fel a dolgot, el sem tudom képzelni, mily körülmények között lehet feltenni azt a kérdést: „a gondnokságra nyert szavazatokat, lehet-e a presbyteri szavazatokhoz számítani?“ Hiszen, ha valaki a kisebbség szavazatát nyeri meg mindenik tisztségre, mikép lehetne e szavazatokat össze-zavarni s a kisebbség akaratát juttatni érvényre

a többségével szemben? Ha a többség valakit nem tart érdemesnek a gondnokságra, megválaszthatja presbyternek; de ha itt sem az övé a relatív többség, sem gondnok, sem presbyter nem lehet.

De csekélységem nem tudja elképzelni azt a furcsa esetet sem, mit tiszt. Nagy Lajos úr, az egyházmegyei tisztviselők választásánál előállani vél. Ha valakit, 30 gyülekezet közül 16 nem választ meg esperesnek, de tanácsbíróvá érdemesnek tart, az esperes nem lehet ugyan, de tanácsbíró igen. Mert egy választásnál 30-ból 16 szavazatot csak egy ember kaphat, s így ennyit, annyival inkább többet, vele szemben sem N., sem V. nem kaphatna. De ha valaki 30 szavazatból, úgy az esperességre, mint a tanácsbíróvá csak 14—14 szavazatot nyer, — noha t. N. L. úr számítása szerint összesen 28 szavazatot kapott, — sem esperes, sem tanácsbíró nem lehet. Hát ez bizony elég furcsa eset az illetőre, de a jog és törvény szerint, csak az a mindennapi jelenet, hogy a minoritás elesik a majoritás mellett.*)

Panyola, 1889. május 16.

Kovács Lajos,
ev. reform. lelkész.

Irodalom.

Szerzőik lekötelező szívességéből vettük régebben és újabban a következő könyveket:

1. „Héber olvasókönyv“. Akadémiai és magánhasználatra szerkesztette Pukánszky Béla theol. akad. tanár. Pozsony. Wigand nyomdája. 1888. I—IV. + 116. E könyv a magyarhoni ág. hitv. ev. egyház egyet. theol. akad. tanárainak szerkesztésében és kiadásában megjelenő „Theologiai Szakönyvtár“ II. számaként látott napvilágot. Bár részünkről egészen feleslegesnek tartjuk az efféle munkákat, — mert mi a héber nyelvtannal foglalkozott ifjúságot egyenesen a bibliához vezetjük s az eredeti forrásból vett olvasmányokon gyakoroltatjuk be vele a nyelvtani szabályokat, míg az ily olvasókönyvek mintegy elzárják az utat a bibliához, holott utóvégre is csak azért tanítjuk a héber nyelvet, hogy theologiai akadémiánk prot. ifjai eredetiben olvashassák a szent könyv nagyobb és régibb felét is, — mégis szívesen kell üdvözölnünk e könyvet is, mint annak jelét, hogy talán-talán nálunk oly szégyenletesen elhanyagolt tudomány szak művelésére is ráfordul már valahára a szakértők figyelme. Sajnos azonban, hogy épen ott, hol szerző kimutathatta volna héber nyelvi képzettségét, több hibával találkozunk. Értjük a munka végén álló kis szótárt. P. o. אחרית-nak alapjelentése nem ez: „következő idő“, hanem ez: „hátsó rész, vég“; tökéletlen az אמן és בער stb. stb. ígék magyarázatai is; לבר nem teheti ezt: „elkülönültségben“. A בקר és שור, a צאן és שה egymáshoz való viszonya nincs feltüntetve stb. stb.

2. „Babiloniai Ézsaiás (Deütero-Jésajá) Universalismus“. Exeg. tanulmány, melyet theol. m. tanári vizsgára írt Józsa Zsigmond h. tanár a N.-enyedi theol. akadémián. Kolozsvárt. Az ev. ref. koll. nyomdája. 1888. 54 lap. A fiatal szerzőt előismerés illeti már csak azért is, mert eléggé ösmerős a tárgyára vonatkozó tudományos irodalommal; úgy

*) E kérdés több oldalról megvilágítottatván már, berekesztjük az a fölött folytatott vitát, szót engedvén még, ha élni akar vele, a vitát provokált Quaerensnek. Szerk.

látszik azonban, hogy Gesenius maig is, főként filológiai kérdésnél kiválóan becses Commentárját nem használta. A mi tárgyalási módját illeti, elég világos, bár több helyen túlbő (pl. 9, 20 lpk.), itt-ott nem eléggé szabatos (24 lap), irálya is lehetne könnyebben folyó. Érdeméül róvjuk fel, hogy kritikai alapon dolgozik, úgy, mint egy valódi protestánshoz illik. Azonban néhol tulságosan is kétkedő, p. o. És. 57, 13.-ban a קבוץ e jelentése: „bálványsereg, bálványraj“ etymologiailag is, de meg Mi. 1, 7., Jer. 2, 18. stb. helyekből is oly bizonyos, a minő csak lehet. Fordítása eléggé gondos, bár az ily kifejezéseket: „Jahve (és nem Já h v é!) szelleme“ (13 l.), „átok formuláid“ (14 l.) stb. stb. könnyen elkerülhette volna. Az עבר יהוה fogalmának megállapításánál nem helyesen indult ki (20 l. a helyes meghatározást csak a 27-ik lapon találta meg), innen van fejtegetésében némi homály, hosszadalmasság és inogás. De legyen elég. Lapunk szűk tere nem engedi, hogy bővebben foglalkozunk e gondos munkával: röviden azt kívánjuk, hogy az ifjú szerzőt az igazság elfogulatlan keresésében segítse még sokáig az igazságnak amaz áldott Lelke!

3. „Hinni és tudni“. Egyh. beszéd, melyet a n.-várad kir. jogakadémia 100 éves jubilauma alkalmából 1889. márczius 17-én a premonstreiek templomában tartott Dr. Schlauch Lőrincz, várad püspök. Budapest. 1889. A szónokok minden téren rendesen két hibában szenvednek; nevezetesen vagy pusztán száraz fejtegetésben gyönyörködnek, vagy pedig csupán pityergő sentimentalis frázisokkal kívánják jól tartani hallgatóikat s ha fejtegetnek is, oly általános igazságokkal állanak elő, melyek fölül soha egy józanészű ember sem volt kétségben. A szónokok ez utóbbi osztálya fölött régesrégén ítéletet mondott a tudomány s a legújabb időben elítéli őket az élet, a hallgatóság is, mely utóbbi túl van már azon, hogy ékesen beszélő gépekben gyönyörködjék. Schlauch magas műveltségénél fogva természetesen a szónokok első osztályához sorakozik. Műve egy mélyen gondolkozni szerető és tudó fő filozófiai elmefuttatása, mely találó idézeteiben élénk állítja az olvasott tudóst is, ki Origenestől egészen Renanig jól ösmeri a keresztyén írókat. Ez érdeme s egyszersmind hibája is. A 20 (22) lapra terjedő beszéd ugyanis bár elég kerekded, eleven menetű, sőt többször szónoki erejű is (4., 5., 9., 13., 19. lpk), mindazáltal alig-alig emelkedik túl a tudományos értekezés egyhangúságán. Ennek pedig oka az, hogy szerző inkább bölcsész, ki legfőlebb egyháza kész dogmáira útal (18 l.) s nem theologus, ki benne él a krisztusi eszmékben, mint azoknak szorgalmas és tudományos nyomozója s kit viszont ez eszmék éltetnek s ki tud nekünk beszélni nemcsak nemes és igazán szabadelvű gondolatokról (mint Schlauch: „legyen a hit észszerű, a tudomány pedig legyen hívő“, 4 l.; „a vallás oly magas sphaerákban lakik s oly mélyen gyökerezik az ember életében, hogy a tudomány mozgalmái azt sem sérthetik“, „a vallás is a természet szava“, 12 l. stb. stb.), hanem tud főként ama csodálatos szerelmű személyes Istenről, kit csak a J. Kr.-ban, örök Fiában ösmerünk, — s ki épen ezért a megigazulás boldogító hitével, tudatával táplálván beszédében lelkünket, túl képes emelni bennünket e föld szenvedésein és nyomorán már itt a síron innen az örök élet megdicsőítő honába. Schlauch ezen (pedig a cím lap szerint „egyházi“) beszédében, nem mutat rá a megváltás új életet teremteni egyedül képes hatalmára, pedig ez érinti igazán ama kérdéseket, melyekre „a tudomány egymaga feleletet nem adhat soha“ (8 l.) és ez ama fő igazság, melyet „a kereszt szent vallása“

(16 l.) mindenha és mindenütt hirdetni tartozik felekezeti különbség nélkül. A bibliával is igen röviden bánik el: terjedelmes beszédében háromszor idéz belőle s ez idézetek is csak „dicta probantia“ gyanánt szerepelnek, minden bővebb magyarázat nélkül: szóval, a theologust hiába keressük e beszédben! Egyébként mint értekezésszerű beszéd magas színvonalon áll, tartalmilag, alakilag egyaránt, — s mint kedves olvasmányt szívesen ajánljuk t. olvasóink becses figyelmébe; én csak e kifejezésben botránykoztam meg: „kísértetiesen működött (t. i. az Areopag), mint a nép lelkiismerete“ (4, 5 lpk). A füzet kiállítása díszes, sőt pompás.

Dicsőfi József.

Liturgia a magyarhoni ág. hitv. evang. egyházban. Összeállította Fröhvirth Samu akadémiai énektanító. Budapest, Pozsony. Drotleff Rudolf. Ára 60 kr. E 33 lapra terjedő könyvecskében, mely az ágostai hitvallású theol. akadémia tanárai által szerkesztett theologiai szakkönyvtár V. kötete gyanánt jelent meg, tót, magyar és német nyelven a hazai ágostai hitvallású egyház liturgiai énekei foglalják. Felhívjuk rá a szakemberek figyelmét.

Viszhang az „énekek éneké“-re. Irta Dr. Nagy Mór. Kolozsvárt. Szerző sajátja. Ára 20 kr. Üdvözljük e 24 lapra terjedő munka szerzőjét, ki lendületes szép versekben dolgozta át az énekek énekének Károli-féle fordítását. Szép a cél, melyért a szerző ezt teszi. E cél a kis mű következő jellegje fejezi ki legjobban: „A népek — a bibliáért! A bibliának a népért“. Valamely következő számunkban mutatványt fogunk közölni Dr. Nagy Mór művéből; most csak annyit, hogy tudomásunk szerint szerző theológiát nem tanult, hogy ő doctor juris és városi tanácsos, s mint ilyen, nagy előszeretettel foglalozik a biblia költői tartalmú műveivel. Nehány zsoltárt már átdolgozott, még pedig költői lendületes formában, s most Jób könyvén dolgozik.

Különfélék.

Debreczeni főiskola. Néhai Magyar Gábor debreczeni polgár és egyháztanácsos f. évi ápril 21-én elhalván, végakaratára szerint fia 100 frtot küldött be a főiskolának, hogy tétesék az az elhunyt neje által már korábban adományozott 100 frt mellé, s e 200 frt együtt, mint „Magyar- és Kegyes-alapítvány“, évi kamatjában adassék a márczius 5-én tartatni szokott Nagy József és Veese Imre énekkari ünnepély alkalmával egy, szorgalma által kitűnő énekkari tagnak. Áldás legyen a derék polgár, egyházunk e hű fia emlékezetén!

Menyhárt János-alapítvány. (Tizennyolezadik kimutatás.). Ujabban ez alapítványra a következő adományok jöttek be hozzám: Szabó Sándor kunhegyesi s. lelkész 1 frt, Séra Ferencz siteri lelkész 5 frt. A már nyugtázott 338 frt 66 krral együtt teszen eddig az alapítvány takarékpénztárba tett összege 344 frt 66 krt. Debreczen, 1889. május 24. Csiky Lajos.

Károli Gáspár emléke. Barna Zsigmond sonkolyosi lelkész úr 1 frtot küldött hozzám ez alapítványra, melyet is a síremlékre és a szellemi emlékre egyformán felosztottam. A

síremlékre bejött eddig nálam 51 frt 50 kr, a szellemi emlékre 44 frt, együtt 95 frt 50 kr. mely összeg általam takarékpénztárba tétetett. Debreczen, 1889. május 24. Csiky Lajos.

Haláleset. Béressy Dániel érsemjéni ev. ref. lelkész, f. hó 24-én d. u. 4 órakor, életének 63-ik, boldog házasságának 29-ik évében hosszas betegség után elhunyt. Legyen nyugodt az eltávozott hű szolga síri álma!

Erdély. Jövő juniushó 2—5. napjain nagy ünnepélyességek fognak tartatni Nagy-Enyeden. A kiadott részletes program szerint az erdélyrészi ref. kollégiumok tanárainak rendes értekezlete fog ott a mondott napokon tartatni, kapcsolatban a Bethlen kollégium új épületének fölszentelésével s két rendes tanárának székfoglalásával. Meghívó küldetett főiskolánk tanárkaraihoz is, s azt hisszük, hogy ha valami akadály közbe nem jő, csakugyan képviselve is lesz főiskolánk a szép ünnepélyen. — Lapunk f. évi 2-ik számában részletesen közöltük Szász Gerő, mint a Predikátori Tár szerkesztője által egyházi beszédekre, ágendákra s két rajzszerű tárczaczikkre kitézett pályázati felhívást. Mint a Protestáns Közlöny legújabb számából értesülünk, 13 tárczaczikk érkezett be a kitézett időre, de a bírálók nézete szerint egyik sem érdemes a jutalomra. Az egyházi beszédekre és ágendákra való pályázat eredményét még nem ismerjük.

Megjelent a nagyszalontai ev. ref. egyházmegye 1889. ápril 11-ik napján N.-Szalontán tartott közgyűlésének jegyzőkönyve. Kiadta Balog Ambrus egyházmegyei főjegyző. Közérdekű részleteit kiadjuk lapunkban.

Laptulajdonos és felelős szerkesztő: **Csiky Lajos.**

HIRDETÉS.

PÁLYÁZAT

a nagykárolyi ev. ref. egyházmegyébe kebelezett domahídai és mérki egyházak lelkészi állomásaira.

I. Domahídán lakáson, zöldséges és nagy kerten kívül a jövedelem, — mely termény, pénz, tűzifa és földhasznélvezetből áll, stólával együtt 500 frtra megy.

II. Mérken hasonló fizetésnemekben összesen 481 frtot tesz ki pénzértékben. Mindkét egyház IV-ed osztályú.

Pályázati határidő június 20-dika bezárólag, a mikorra a szabályszerű pályázatok nt. Segesvári József esperes úrhoz Kántor-Jánosiba (Szatmármegye) küldendők.

Debreczen, 1889. május 22.

Révész Bálint,
püspök.